

Bergirisk *Carduelis flavirostris*

Global utbredelse

Bergirirken er særmerket ved at den er den eneste europeiske fugleart som tilhører det tibetanske faunaelement. Hovedutbredelsesområdet er i de fjellrike og kalde ørkenområdene i det sentrale og sydvestre Asia (Tibet til Kirgizia). En annen bestand er utbredt i fjellområdene fra Iran til Kaukasus. Fjernt fra hovedutbredelsesområdet hekker en tredje underart (*pipilans*) i de nordlige deler av Storbritannia og Irland. I Norden, der bergirirken hekker så godt som nesten bare i Norge, hekker nominatunderarten.

Norsk utbredelse og habitatvalg

De fleste tenker nok på bergirirken som en kystfugl, utbredt langs kysten fra Aust-Agder til Finnmark. Her er den de fleste steder en meget vanlig art. Nordover i Troms og Finnmark tynnes imidlertid bestanden snart ut. Bergirirken ser ikke ut til å ha fast tilhold øst for Varangerfjorden. Først og fremst i Sør-Norge, men også noen steder i Nord-Norge, finnes bergirirken også i fjellet.

I hekketiden holder bergirirken til i vegetasjonsfattige berghamre. Til andre tider av året opptrer den også vanlig langs strender, og ved åker og eng. Som frøspiser drar bergirirken stor nytte av menneskets oppdyrking av landet.

Bestandsstørrelse og bestandsutvikling

Bestanden av bergirisk i Norge er anslått til å ligge mellom 100.000 og 500.000 par. Dette utgjør majoriteten av den europeiske bestanden. Langs kysten nord til Helgeland er bergirirken en av de mest tallrike spurvefuglartene. I fjellet er den derimot langt mer fåtallig.

I Norge er det vanskelig å si noe om artens bestandsutvikling, trolig har den i det minste i kyststraktene vært positiv i vårt århundre. Det var en midlertidig tilbakegang på 1960-tallet pga. bruk av miljøgifter i jordbruket. I Storbritannia har det av ukjente grunner skjedd en tilbakegang i nyere tid for innlandsbestandene (Newton 1972, Sharrock 1976). Dette kan ha sammenheng med en endring av hekkebiotopene som f.eks. ved treplanting.

I Norden er det i Norge at bergirirken har sin viktige skanse. Bestandene i våre naboland er helt marginale, med 1-5 par i Sverige og 5-20 par i Finland. I Danmark og Island finnes ingen hekkebestand (Koskimies 1992).

Hekkebiologi

Bergirirken har sterke parbånd og kan danne par allerede om vinteren på vinteroppholdsstedene. Reiret bygges straks etter at paret har funnet en egnet reirplass. I attraktive hekkeområder kan flere par danne løse kolonier. Dette medfører også fordeler mht. varsling mot predatorer og at gode næringsforekomster lettere oppdages. Den forholdsvis lavmælte sangen tjener ikke bare til å markere territoriet, men høres også ofte under høsttrekket. Hannen utfører en sangflukt mens den daler fra ca. 10 m på stive vinger. Spillet kan også inkludere eksponering av de hvite stjertfjærene og den røde overgumpen. Synger ellers vanligvis fra en lav sangpost på bakken eller en busk. Sangflukten og kurtiseringen tjener som funksjon for å synkronisere hekketiden mellom kjønnene og for å opprettholde båndene hos paret (Newton 1972).

Reiret plasseres som oftest direkte på bakken på en liten hylle i en berghammer. Der berg og klipper mangler, kan reiret plasseres inn under røtter og steiner. Sjeldnere plasseres reiret lavt i busker og trær, eller i steingarder o.l. Bergirirken legger som oftest 5-6 egg i mai. Et andre kull i juli er også svært vanlig. Som en tilpasning for beskyttelse mot rovdyr er reirperioden for ungene uvanlig kort (9-12 dager). Reirpredasjonen er høy, slik at under halvparten av kullene når flygedyktig alder. Etter at ungene har forlatt reiret, streifer familien rundt på jakt etter mat. De påtreffes da særlig ved åker og eng. Ved ca. 40-50 dagers alder brytes familiebandene. Forventet levetid er lav, med en dødelighet det første leveåret på over 75%. Ringmerking viser at bergirisk i vill tilstand kan bli 4-6 år.

Trekkforhold

Bergirirken ankommer landet hovedsakelig i april, noe tidligere i de sørligste områdene. Etter hekkesesongen streifer bergirirken rundt i flokker på jakt etter mat. Trekket ut av landet foregår i september/oktober. Noen få bergirisker overvintrer også hos oss. Ringmerking viser at våre bergirisker først og fremst overvintrer i landene rundt Nordsjøen. Særlig mange gjenfunn foreligger i kystområdene i Tyskland til Nord-Frankrike.

Øystein R. Størkersen

Bergirisk *Carduelis flavirostris*

357 ● Konstatert hekking

407 ● Sannsynlig hekking

292 ● Mulig hekking

Detaljeringsgrad: 10 x 10 km

